УДК 811.134.2'367.625
DOI https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.2.5

Арцишевська О. Р.,
старший викладач кафедри романських мов та інтерлінгвістики
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СЕМАНТИКО-ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЄСЛІВ ІСНУВАННЯ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено описові двох найважливіших дієслів іспанської мови – *ser* та *estar*. Ці дієслова існування, дієслова-зв'язки або допоміжні дієслова досліджено у статті з погляду семантично-порівняльної характеристики функціонування, адже слово нині почало розглядатися під різними кутами зору, за одним з яких слово і його внутрішня структура, яка притягує за собою вивчення організації елементів, що складають основу його семантики. Просування в галузі вивчення слова пов'язане з послідовним розмежуванням мовних сутностей – за характером формального змісту і за типом мисленнєвого змісту, що значною мірою просунуло вивчення лексичного і граматичного значень слова. Послідовне протиставлення і розмежування лексичного і граматичного в слові дало змогу вивчати лексику за її функціональним статусом у мові, при цьому виникли нові теорії, почали виділяти однозначні й неоднозначні слова та їхні ознаки.

В.С. Соловйов зауважує, що пізнання здійснюється через слово, і саме в слові свою реалізацію отримує мислення [6, с. 23–24].

Залежно від характеру своєї семантики слова виконують різні функції в мові. Як правило, виділяють такі функції слова: номінативна – функція позначення, сигніфікативна – функція узагальнення, комунікативна – функція спілкування, прагматична – функція експресивного вираження і особливого сприйняття. Дві перші функції є одночасно двома сторонами знакової репрезентації, ці функції є у всіх словах. Однак зазвичай слову притаманне володіння або двома першими функціями, або двома останніми.

Проблема визначення слова тісно пов'язана з розумінням значення слова.

Є розширені референційні означення, які підкреслюють зв'язок із різними факторами:

– логічно-предметною співвіднесеністю;
– семантичним контекстом;
– співвіднесеністю слова з іншими елементами в прагматичному ряді [6, с. 30].

Однією з особливостей іспанської мови є те, що вона володіє двома дієсловами-зв'язками (ser та estar), тоді як більшість інших мов лише одним таким дієсловом.

Ключові слова: дієслово, ser, estar, слово, семантика, допоміжне дієслово, дієслово-зв'язка.

Постановка проблеми. Дієслова в іспанській мові – це один із найскладніших етапів засвоєння граматики. Це пов'язано, з одного боку, зі складністю дієслова як граматичної одиниці взагалі, а з іншого – з особливістю вживання дієслів в іспанській мові та їхньою широкою сполучуваністю.

Ці дієслова є частотними у використанні та посідають центральне місце у функціонуванні іспанської мови. В іспанській мові ці два дієслова виражають різні дії. Мовностилістичні особливості цих дієслів указують на існування, місцезнаходження, стан або ставлення предмета до ознаки і є базисним елементом цілої низки функціональних моделей, представлених різними граматичними і семантичними категоріями.

Широкі можливості семантичного варіювання, якими володіють дієслова типу «бути» і «мати», створюють передумови для багатоаспектної і різнопланової інтерпретації їхніх значень. Різні пари дієслів у різних реченнях мають однакове значення і під час перекладу перекладаються однаково, і це є проблемою під час вивчення іспанської мови. Одне дієслово не може бути замінником іншого, бо тоді зміниться семантико-прагматичне значення. Від форми дієслова залежить зміст усього речення.

Історія дослідження дієслів *ser* та *estar* налічує майже 600 років. Цей підвищений інтерес викликає закономірне запитання: чому саме ці дієслова являють собою таку значну проблему? Протягом багатьох років відповідь на це запитання знаходили в граматиці іспанської мови для іноземців Цезаре Овдіно, датованій XVII століттям: «Різниця у вживанні дієслів *ser* та *estar* полягає в тому, що ser поєднує річ з її постійною якісною або кількісною характеристикою: *ser grande, ser malo, ser bueno… Estar* же значить перебувати в певному місці: «*yo estoy en Roma*». Далі в цій же граматиці зазначається, що вживання *estar* також має місце у всіх випадках, коли ідеться про емоції або душевний стан, тобто про щось непостійне, змінне, тимчасове.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед багатьох дослідників іспаністики, які торкались проблеми *ser/estar* як особливої риси іспанської мови, найбільший внесок у розв'язання зазначеної проблеми зробили лінгвісти: Гарсіа де Дієго, Андрес Бельо, Сальва, Андраде, Белінджер та інші, які запропонували таблицю ключів до розв'язання проблеми *ser/estar*, основаної на опозиційних значеннях дієслів s*er* та *estar*. Зокрема, до дієслова *ser* вони віднесли такі характерні значення, як: існування, абстрактну тривалість, внутрішньо притаманну ознаку, сутність, дію, закінченість, поняття, судження, логічний зв'язок, закономірність, належність, класифікацію, означення підмета, дію з дієприкметником. Щодо дієслова *estar*, то тут основними характеристиками є такі: певне положення у просторі, тимчасовий стан, епізодичність, змінна ознака, непостійність, незакінченість, моментальні відчуття та емоції, випадкова ситуація, коментар, думка, враження, прислівниковий характер, стан із прикметником і дієприкметником. Єдина спільність цих дієслів у тому, що вони є допоміжними дієсловами, а також дієсловами-зв'язками.

Дієслова *ser* та *estar* під час перекладу на українську мову здебільшого або перекладаються однаково, або зовсім зникають. Тобто в оригінальних іспанських реченнях ми бачимо слова *ser, estar*, а в українському перекладі слово «є» або тире (в якому зашифроване слово «є»). Виникає питання: чи є вони однаковими та взаємозамінними.

Для вираження значення, що в інших мовах міститься у дієслові бути, іспанська мова має два різних слова, які не є синонімами, – *ser* «бути» та *estar* «бути, перебувати».

В іспанській мові більшість семантичних значень і функцій латинського дієслова *esse* передається двома різними дієсловами: *ser* (чиє відмінювання безпосередньо походить від латинського esse, але також від дієслова *sedere* – «сидіти», «посідати») та *estar* (яке походить від латинського stare – «стояти», «поставати»). Спершу означаючи «триматися рівно», «залишатися на місці» або «залишатися нерухомим», *stare*, відповідно, стало основою одного з дієслів, котре може слугувати зв'язкою у предикативних конструкціях кастильської мови.

Вжите абсолютно, дієслово *ser* дає змогу виразити, хоча й нечасто, існування предмета чи особи. Дієслово *estar*, зі свого боку, має головним чином місцеве значення і позначає позицію або місце, де перебуває підмет – фізично або в переносному значенні. Отже, речення на кшталт «його там немає», «яблуко на столі» або «ти в моєму серці» завжди будуються з дієсловом *estar* [2, с. 67].

Метою статті є порівняльна характеристика функціонування дієслів існування *ser* та *estar* в іспанській мові в аспекті семантики.

Виклад основного матеріалу. Дієслово в іспанській мові є найбільш складною граматичною категорією. В іспанській мові є особові та безособові форми дієслова. Класифікація дієслів за різними лексико-граматичними ознаками є дещо умовною, оскільки граматичні та семантичні особливості дієслів тісно пов'язані між собою. Однак для зручності вивчення дієслова в основу класифікації можна покласти суттєві, синтаксичні та морфологічні ознаки. За своїми суттєвими особливостями іспанські дієслова бувають такі: знаменні, тобто ті, які завжди вживаються в одному зі своїх лексичних значень (до них належать майже всі іспанські дієслова); та допоміжні дієслова, які слугують для вираження якихось граматичних значень. Саме до таких дієслів і належать *ser* та *estar.* Допоміжне дієслово *ser (бути)* використовується як дієслово-зв'язка. Допоміжна граматична роль притаманна також дієслову *estar*, яке водночас зберігає своє лексичне значення.

Спираючись на морфологічні особливості дієслівного відмінювання, дієслова *ser* та *estar* належать до дієслів індивідуального відмінювання, тобто мають власні форми відмінювання [1, с. 103–106].

Допоміжні дієслова слугують для вираження граматичних значень. Зокрема, дієслово *ser*, яке деякою мірою зберегло своє лексичне значення, служить: 1) для утворення всіх часів пасивного стану; 2) зв'язкою в іменному присудку; 3) частиною безособових зворотів; 4) частиною зворотів, які вказують на час; 5) частиною конструкції **es + de + дієслово**, яка означає повинність; 6) у конструкції **ser + de –** зв'язкою в іменному присудку, який виражає належність, походження, а також матеріал, з якого складаються ті чи інші предмети. У свою чергу, дієслово *estar* зберегло своє лексичне значення «перебувати». Так само воно виконує низку функцій допоміжного дієслова, будучи: 1) зв'язкою в іменному присудку; 2) частиною зворотів із дієприкметником і ґерундієм [1, с. 143].

Поєднуючи підмет і присудок, *ser* та *estar* є далеко не звичайними службовими дієсловами, а передбачають важливі зміни у змісті речення. Можна, наприклад, сказати про фрукт, що він є зеленим, використовуючи дієслово *ser* для того, щоб указати, що його поверхня представляє цей колір постійно. І навпаки, *las uvas estan verdes* «виноград зелений» з *estar* одразу дає зрозуміти, що йдеться про перехідний і конкретний стани визрівання винограду, тобто про сукупність особливостей, що виникають на певній стадії якогось процесу і як такі зазнають змін.

Можливість відрізняти ці два типи ознак теоретично залишається відкритою для будь-якого присудка. Водночас повсякденний слововжиток є більш обмеженим. Як правило, якщо присудок виражено іменником, то означення буде використовувати дієслово *ser.* І навпаки, якщо присудок є прикметником, іспаномовна людина зазвичай використовуватиме обидва дієслова. Дуже часто вона свідомо намагатиметься розрізнити те, що вона розглядає як незмінну чи постійну рису підмета, і те, що в її очах видається змінним. І все ж правила використання цих дієслів інколи виявляються менш суворими. Можна, наприклад, сказати і *eso es permitido*, і *eso está permitido* «це дозволено», але зазвичай користуються лише дієсловом *ser*, аби сказати «це обов'язково».

Один із традиційних способів визначити вживання цього дублета в ролі зв'язки полягає в тому, щоб співвіднести його з опозицією суттєве/випадкове. Через *ser* формулюються суттєві визначення підмета; через *estar*, навпаки, – лише випадкові.

Насамперед використання *ser/estar* як зв'язки стосується будь-якого типу означення, вираженого прикметником. Наприклад, цілком можливо предикувати людину, котра є блідою (а отже, приписувати їй випадкову якість), послуговуючись то дієсловом *ser*, то дієсловом *estar*.

Вживаючи дієслово ser, мовець зазвичай намагається передати факт, з яким він стикнувся або міг би стикнутися; вживаючи *estar,* навпаки, він наголошує на поодинокому або перехідному характері цього самого факту.

В іспанській мові для того, щоб показати положення певного предмета, факт існування когось «в тому чи іншому місці», використовується не *ser*, а *estar* [2, с. 69].

За твердженням Х. Маріаса, вживання дієслова *estar* передбачає своєрідне ангажування до реальності. Якщо *ser* може позначати простий спосіб існування, не обов'язково реального, estar неминуче посилається на реальність [2, с. 70].

Stare, *estar* у класичній латині мали інколи значення *esse,* «*ser*». Отже, за *esse,* «*ser*» майже виключно закріпилося значення граматичного інструмента, зв'язки. Лише в поодиноких випадках «*ser*» виражає глибину та перманентність, що вирізняють обставину, яка виражатиметься тоді за допомогою «*estar*»: наприклад, сказати про когось, що «це» є хворий *(«es» un enfermo*), або сказати, що він «є» хворим («*está» enfermo*), насправді суть дві різні речі. Але це, втім, утворює виняток щодо сказаного, що первісний відтінок є цілком відчутним. Адже обставинне слово як таке оточує «фізичний» момент у його реалізації, тоді як «є» (*«es*» від «*ser*»), глибоке і перманентне, позначає скоріше «спосіб існування» («*modo de ser*»), а не «фізичний» характер [2, с. 72].

Проблемою *ser* та *estar* цікавилися не лише лінгвісти, але й іспанські філософи, історики, перекладачі, зокрема Хуліан Маріас – іспанський філософ, історик, перекладач філософії, в одній зі своїх праць, датованій 1953 роком, не без гумору зазначає: «Гадаю, що німці віддали б заради дієслова *estar* одну з кількох провінцій, які їм залишили, якби їхня мова мала у своєму розпорядженні це дієслово, крім дієслова *ser*, тоді б німецька філософія і, як наслідок, уся модерна філософія були б зовсім іншими» [4].

Часто в текстах, укладених іспаномовними авторами, де вживається дієслово *ser*, помітна певна «гордовитість», яка становить в іспанській мові специфічну рису, котра сприяє створенню власного і майже ексклюзивного світогляду для іспаномовної спільноти.

У статті Карлоса Кульєна «*Ser y estar. Dos horizontes para definir la cultura*» говориться про те, що справжнє розширення горизонту *ser* може виникнути лише з нового горизонту, горизонту *estar* [3].

Х.К. Сканноне у статті «*Un nuevo punto de partida en la filosofía latinoamericana*» («*Нова відправна точка в латиноамериканській філософії*») говорить про протиставлення способу вивчення світу, котрий характеризується такими докорінними поняттями, як тотожність і необхідність, – горизонту *ser*, перспективі, спроможній інтегрувати тимчасовість і невизначеність – горизонтові *estar*. Такий антагонізм, який насамперед прагне висловити пережите, за твердженням автора, є вже присутнім у «філософських можливостях іспанської мови», у яких *«estar»* має більш місцевий сенс або такий, що залежить від обставин, де воно означає бути міцним, але готовим вирушати, і не позначає сутності речей у собі, як це, зі свого боку, робить дієслово «*ser*» [5]. Кульєн і Сканноне стосовно своїх міркувань щодо поняття *estar* посилаються на роботи аргентинця Родольфо Куша. Справжній натхненник «*латиноамериканської філософії*», цей мислитель у своєму неабиякому доробку понад усе цікавився проблематикою культури та тотожності американських індіанців. Утім, наприкінці свого життя він зізнався, що саме концепт *estar* «тінню переслідував його упродовж усієї творчої діяльності. Йдеться про *estar* як щось таке, що є попередником *ser* і що володіє глибоким значенням того, що відбувається» [2, с. 74].

У своїй граматиці іспанської мови В.С. Виноградов пропонує таке розрізнення дієслів *ser* та *estar* у вживанні з прикметниками: 1) дієслово *ser*, коли вживається з прикметниками, зазвичай означає невіддільну рису предмета чи особи, що відображає їхню сутність, або ознаку, яку приймають за постійну: *Pedro es nervioso. Педро нервовий* (тобто він нервовий за своєю натурою, це риса його характеру); 2) дієслово *estar* вживається з прикметниками, що виражає тимчасову, перехідну якість або стан речей чи предметів, досягнутий ними в результаті різних обставин чи дій: *Pedro está nervioso. Педро нервує* (тобто цієї миті він чимось занепокоєний, він перебуває в нервовому стані); 3) деякі прикметники вживаються завжди з дієсловом *ser: feliz, infeliz, rico, pobre*; 4) деякі з прикметників змінюють значення залежно від вживання з дієсловами *ser* чи *estar*:

ser bueno бути добрим
estar bueno бути здоровим
ser malo бути злим, поганим
estar malo бути хворим, погано почуватися
ser borracho бути п'яницею
estar borracho бути п'яним
ser verde бути зеленим
estar verde бути незрілим [1, с. 143–144].

Висновки. У сучасних граматиках іспанської мови є різні кути зору, характеристики та розмежування дієслів *ser* та *estar*, але основне (першопричинне) значення цих дієслів переважно залишається незмінним, а саме: *ser* означає постійну дію або якість; *estar* – щось нетривале, місцезнаходження. Найбільш вдало пропонує розрізнення цих дієслів із прикметниками В.С. Виноградов.

Як зазначалося вище, дієслова в іспанській мові відіграють надзвичайно важливу роль. Уся мова практично побудована на дієсловах. І оскільки основних допоміжних дієслів в іспанській є два, то це є невіддільним складником для того, щоб розширювати дослідження стосовно цих дієслів (*ser* та *estar*), знати і вміти чітко розмежовувати їхнє вживання. Тема залишається відкритою для досліджень, адже в статті ці дієслова розглянуто лише в семантичному аспекті.

Література:

1. Виноградов В.С. Грамматика испанского языка: Практический курс : учебник для институтов и факультетов иностранных языков. Москва, 2005. 432 с.
2. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. Т. 1. 576 с.
3. Cullen Carlos "Ser y estar: dos horizontes para definir la cultura". URL: https://ru.scribd.com/presentation/336726931/Ser-y-Estar-Dos-Horizontes-Para-Definir-La-Cultura.
4. Roldán Sarmiento Pilar "Hombre y humanismo en Julían Marías". URL: http://webs.ucm.es/BUCM/tesis//19972000/H/2/H2098001.pdf.
5. Scannone Juan Carlos."Nuevo punto de partida de filosofía latinoamericana". URL: https://www.amazon.com/Nuevo-punto-partida-filosof%C3%ADa-latinoamericana/dp/B003DMU3WW.
6. Яковлева Е.В. Лексикология испанского языка : учебник для вузов. Санкт- Петербург : КАРО, 2007. 240 с.

Artsyshewska O. Semantic and comparative characteristic of functioning of the verbs of being in Spanish language

Summary. The article has been devoted to the description of the two main verbs of Spanish language- ser and estar. This link-verbs are explored in the article from the point of view of semantic and comparative characteristic of functioning, after all word began to be considered from different points of view nowadays. One of the points is that word and its inner structure attract studying of elements which compose the foundation of its semantics. Advancing in the sphere of word's studying combines with the consecutive delimination of language essences – according of the character of formal content and to the type of intellectual content which moves forward the studying of lexical and grammatical meaning of the word. Logical opposition and differentiation of lexical and grammatical at the word helps to study lexics according to its functioning status at the language. New theories appear. Monosemantic and polysemantic words and its indications began to be distinguished.

B.S. Solovyov considers that cognition realizes through the word and thinking received its realization exactly at the word.

According to the character of semantics words fulfil different functiongs at the language. As a rule such functions of the words are distinguished: nominative – function of designation, significative – function of generalization, communicative – function of communication, pragmatical – function of expression and special perception. The first two functions exist at all words and are two sides of the signal representation at the same time. But as a rule of the word has the first two functions or two last.

The problem of the definition of the word is tightly combined with the understanding of the word meaning.

There are broad referention of the attribute. Here we can see the connection with different factors:

– logico-subjectial correlation;
– semantic context:
– correlation of the word with other elements of pragmatical rank.

Spanish language has two link-verbs (ser and estar). This is the particular feature of Spanish. At the same time the most of the languages have only one of such link-verbs.

Key words: verb, ser, estar, word, semantic, auxiliary verb, link-verb.